

Barn gör rätt om de kan

Publicerad artikel i GP den 18 aug. -15

Skillnaden mellan "Barn gör rätt om de kan" och "Barn gör rätt om de vill" är bara ett ord, men samtidigt oerhörd. Ingrid Bosseldal lyssnar på den amerikanske psykologen Ross Greene och känner visst hopp inför framtiden

Det är fortbildningsdagar inför skolstarten. Jag slår mig ner i en nästan fullsatt aula i Folkets Hus vid Järntorget för att under två dagar lyssna till den amerikanske psykologen och författaren Ross Greene. Det är en av sommarens vackraste dagar. En kort sekund tittar jag längtansfullt ut genom fönstret, sedan bara framåt, mot den där självklara mannen på scenen, som möjligen påminner lite om Karlsson på taket. Kanske är det den där barstolen som han sitter på, benen som dinglar fritt i luften medan han pratar. Jo, han ser ut som någon som är världens bästa, och om inte Karlsson, så i alla fall Greene.

Hans budskap är lika enkelt som genialt (och gör sig allra bäst på engelska):

"Kids do well if they can".

Alltså, som det uttryckts i olika svenska översättningar:

”Barn betar sig bra om de kan.” ”Barn som kan uppföra sig gör det.” ”Barn gör rätt om de kan”.

Det viktigaste ordet i meningen är ”kan”. Skillnaden mellan ”Barn gör rätt om de kan” och ”Barn gör rätt om de vill” är bara ett ord, men samtidigt oerhörd. Människosynen bakom ”barn gör rätt om de kan” och ”barn gör rätt om de vill” skapar två olika umgängen mellan vuxna och barn, två olika världar. Kanske till och med två helt olika möjligheter för ett samhälle att skapa sin framtid.

Så mycket barnuppfostransnit, så mycket pedagogik har varit upptagen vid det där lilla ordet ”vill”. Om bara barnet vill, så kan det. Det har formulerats under säkert miljontals kvartsamtal och utvecklingssamtal. Det har deklarerats i barnkammare och klassrum. Det har drivit fram en syn på barn som medfört att hela ansvaret för problem – och problemskapande beteenden – hamnat på barnet. Bara du vill, så kan du.

Om det ändå vore så enkelt.

Då skulle alla de konsekvensinriktade insatser som generationer av barn utsatts för, från guldstjärnor och klistermärken till rotting-smisk, utskällningar och klottersanering, ha skapat lika många generationer av barn som med tiden börjat uppföra sig perfekt.

Men så är det ju inte. Barn, vissa barn, har i stället fortsatt att

uppföra sig på ett för omgivningen – och åtminstone med tiden också sig själva – problemskapande vis. De har vägrat lyssna på sina föräldrar, stört ordningen i klassrum, skrivit fula ord på toalettväggar, för femtielfte gången glömt att göra läxan eller helt enkelt sparkat ner det eller den som kommit i deras väg när någonting inte blivit som förväntat (köttbullarna i matsalen inte räckt till alla barn, fotbollsdomaren dömt så att det andra laget vunnit, rektorn tvingat dem att städa toaletten).

– Sluta, säger Ross Greene och gestikulerar bestämt med sina fritt dinglande ben, sluta tala om för de här barnen vad de redan vet. Det hjälper inte med konsekvenser. Det hjälper inte att tjata. Om barnen själva skulle kunna beskriva vad som händer när de än en gång brutit mot en regel, skulle de troligtvis uttrycka det som att det måste ha uppstått något tillfälligt hårdvarukrångel. En kort stund före och en kort stund efter har barnet vetat precis vad som varit rätt och fel. Men just då, när regelbrottet inträffat, då har inte den kunskapen varit tillgänglig.

Orsaken, enligt Greene, till det där hårdvarufelet, är att vissa av de förmågor som krävs för att klara av det som förväntas av barnet inte varit tillräckligt utvecklade. Det är, säger han, ungefär som med läsning eller matematik. Ibland handlar det om förmågan att lära sig läsa med flyt eller förstå relationen mellan positiva och negativa tal, ibland om förmågan att klara av att vänta, tänka efter före, se saker ur en annan människas perspektiv eller klara av förändringar.

– Barn låter inte bli att läsa för att de inte vill, utan för att de inte kan. Detsamma gäller för de barn som har sociala, kommunikativa eller känslomässiga svårigheter.

Så klart. Ingen skulle väl – nuförtiden – komma på att försöka straffa bort läs- och skrivsvårigheter. Lika otänkbart borde det vara att försöka straffa bort problemskapande beteenden. Det är det som är Ross Greenes huvudbudskap. Barnet som har svårt att läsa behöver hjälp att utveckla de förmågor som gör det svårt att läsa. Samma sak gäller barnet som har svårigheter med exempelvis impuls kontroll och att tänka efter före. Men i stället för att se det, har vi så lätt att fastna i barnets oönskade beteende. Och så pratar vi bara om det: Du måste sluta slåss! Du måste göra läxan! Om du gör läxan varje dag får du åka till Liseberg! Om du slåss en gång till så får du inte åka till Liseberg! Så klart barnet skulle välja att åka till Liseberg om hen fick möjligheten. Om hen kunde! Men det är ju det som är problemet. Barnet kan inte. Och i stället för att hänga upp oss på beteendet måste vi börja samarbeta med barnet för att förstå vad det är som ligger bakom beteendet.

– Vi måste söka uppströms, inte nedströms.

Jag lyssnar på Ross Greene och tänker på Expressens ledarsida och den där artikeln som de publicerade i våras under rubriken: "Ibland är det rätt att 'kränka' barn". Sedan tänker jag på debattören David Eberhards drapa i GP, under rubriken: "Skolan tar stryk när barn tillåts vara gränslösa" från december 2013.

David Eberhard hävdade att svenska föräldrar inte tror på gränssättning och därför slutat uppfostra sina barn. Expressenledaren drog paralleller mellan sjunkande resultat i internationella kunskapsmätningar, en slutkörd lärarkår och idén om att möta barns problem med dialog och tålmod. Ibland krävs det hårdare tag, lät Expressen meddela. Och det finns faktiskt inga bevis för att bestraffning är skadligt för barn, trumpetade David Eberhard.

Ross Greenes svenska kollega Bo Hejlskov Elvén har skapat en etikett för den där typen av hämnd- och balanssträvande rop på straff och hårdare tag. Han kallar det för ”de Quervain-effekten” efter en schweizisk forskare – Dominique de Quervain. De Quervain har i sin forskning visat att det finns ett område i den mänskliga hjärnan som påverkar vår benägenhet att utdöma straff. Ju mer aktivt det här området är, desto större är sannolikheten inte bara för att en person är allmänt positiv till straff, utan också för att personen erfar en sorts tillfredsställelse av att utdöma straff. Straffaren uppnår en känsla av kompetens och rättvisa.

En sorts kicksökande hos straffaren alltså ...

Vilket känns som ett lika sorgligt som plausibelt påstående i det andra Sverige som skymtar i periferin: det där tiggare misshandlas för att de är tiggare, tältläger med sovande människor sätts i brand och flyktingläger hotas med vedergällning för mord begångna av någon som inte längre är där.

Under en lunch pratar jag med Ross Greene om relationen

mellan barn och vuxna. Varför får vissa barns outvecklade förmågor sådana explosiva konsekvenser? Han svarar blixtsnabbt:

– På grund av hur vuxna försöker lösa barnens problem.

Och lägger nästan lika snabbt till:

– På grund av att vuxnas förväntningar på barn krockar med barns förmågor. I dag måste allt yngre barn sitta still och koncentrera sig allt längre. Vi måste tävla med Finland sägs det. Men ju högre ribba, desto fler förlorade barn.

Jag tänker att förlorade barn också blir vuxna. Och precis som barn gör vuxna så gott de kan, och kan på precis samma sätt hindras av saknade eller utvecklade förmågor: som empati, som att se saker ur andras perspektiv, som att bli glad över att göra en annan människa glad och som att förstå att det överhuvudtaget finns ett samband mellan vad jag gör och vad andra känner. Skillnaden är att konsekvenserna av att inte ha fått utveckla och träna de här förmågorna som barn sannolikt blir ännu värre för den som blir vuxen. Och för dennes omgivning.

Därför är jag ändå glad när jag efter två dagar lämnar Järntorget och Göteborg. Ross Greene har varit här många augustifortbildningsdagar förut och under de här dagarna har jag inte bara lyssnat till honom utan också i fikapauserna till pedagoger, skolpsykologer och familjebehandlare från kommuner runt om i Sverige och Norge som valt att jobba på ett Ross

Greene-inspirerat sätt. Förhoppningsvis är något gott på gång i konungariket Sverige. Trots allt.

ROSS GREENES SYNSÄTT OCH METOD I SAMMANFATTNING

Barn med problemskapande beteenden vet i allmänhet skillnaden mellan rätt och fel, är motiverade att göra rätt och har gissningsvis redan alldeles för många gånger blivit bestraffade för handlingar som har sina rötter i barnets bristande färdigheter. I stället för att fokusera på barnets beteende och hitta på konsekvenser för detta, kan den vuxna med fördel jobba så här:

1. Ta reda på vad för färdigheter ett problemskapande barn saknar.
2. Ta reda på vad det är för olösta problem som utlöser barnets problemskapande beteende (det vill säga vilka förväntningar som barnet har svårt att möta).
3. Börja lösa dessa problem. Jobba förebyggande och tillsammans med barnet. Ta två eller max tre problem i taget.

ÄMNET

I veckan börjar skolan för många barn och unga. **Ingrid Bosseldal** har lyssnat på den amerikanske psykologen och förfat-

taren **Ross Greene** inför terminsstarten.

SKRIBENTEN

Ingrid Bosseldal är kulturskribent och lärare och medverkar regelbundet på GP kultur.

INGRID BOSSELDAL

031-62 40 00

kultur@gp.se